

Een tien jaar oude houtsnip

Erwin J.O. Kompanje [honorair conservator recente vertebraten & senior taxidermist, Natuurhistorisch Museum Rotterdam; erwinkompanje@me.com]

Bij de houtsnip (*Scolopax rusticola*) zijn de mannelijke en vrouwelijke vogels gelijk van uiterlijk. De vrouwelijke vogels hebben doorgaans een iets langere snavel, maar verder is er geen verschil. Het verschil tussen vliegvlugge jonge en volwassen vogels is alleen in het eerste half jaar te zien, daarna niet meer. Bij volwassen vogels is aan het uiterlijk ook niet te zien hoe oud zij zijn. Maar niet iedereen was daarvan overtuigd. In het boek *La Mordorée. Vie et chasse de la bécasse des bois* (1992) staat een afbeelding met vijf (losse) buitenste slagpennen van houtsnippen met vijf verschillende leeftijdsklassen. Het onderschrift luidt (vertaald): 'Het bepalen van de leeftijd van houtsnippen kan op basis van de kleur van de buitenste vlag van de buitenste slagpen bij de leeftijd van 4-5 maanden, 7-8 maanden, 18 maanden, 30 maanden en 40 maanden'.

Volgens de auteur van dit boek is de buitenste vlag van de buitenste slagpen bij een houtsnip van 4-5 maanden tweekleurig, en bij een vogel van 40 maanden is de buitenste vlag geheel wit of crèmekleurig. In de tussenliggende maanden wordt deze vlag steeds minder gezaagd. Aangezien houtsnippen hooguit een paar jaar oud worden, zou op basis van dit criterium een individuele houtsnip in de hand snel op leeftijd kunnen worden gebracht.

Ook David Armitage Bannerman schrijft over dit leeftijds onderscheid in *The Birds of the British Isles* (1961). Hij had van de Schotse ornitholoog William Robert Ogilvie-Grant (1863-1924, een expert in jachtgevoegelte), vernomen dat het verschil tussen jonge en adulte houtsnippen te vinden is in de kleur van de buitenvlag van de buitenste slagpen. Het kenmerk was zelfs bevestigd door diens oudere collega, de toenmalige vogelconservator van het British Museum (of Natural History) Richard Bowdler Sharpe (1847-1909). Volgens deze 'experts' is de buitenste vlag bij adulte vogels wit en bij juveniele vogels bruin-wit gezaagd. Zij maken geen onderscheid in maanden. Bannerman liet zich voor zijn mo-

▲ De tien jaar oude houtsnip met ring VTA 3.556.392 is geprepareerd als studiehuid met gestrekte rechtervleugel; NMR998900194402. (Kees Moeliker)

numentale vogelhandboek door zoveel kennis en ervaring graag overtuigen. De zaagtekening zou naarmate de vogel ouder wordt met elke volgende rui langzaam verdwijnen. Is dit het definitieve criterium voor het onderscheid tussen juveniel en adult?

Bijna 10 jaar geleden geringd

Op 23 februari 2021 vloog in IJsselstein een geringde houtsnip tegen een raam en werd versuft naar de Stichting Vogelopvang in Utrecht gebracht. Aldaar overleed de vogel snel. Wij kregen de dode vogel voor de museumcollectie. Deze houtsnip was op 8 november 2011 bij de Oude Schulpweg in Casticum geringd met de metalen ring VTA 3.556.392 en was, volgens de ringer Luc Knijnsberg, 'volgroeid' op het moment dat hij haar de ring omlegde. Ruim negen jaar en twee maanden na het ringen vond zij hemelsbreed slechts 62 kilometer van de ringplaats haar dood. Wij hadden een bewezen minimaal tien jaar oude houtsnip in handen. Tien jaar is écht oud voor een houtsnip. De meeste halen slechts een jaar of twee en bij uitzondering een jaar of vijf, zes. Hoogstwaarschijnlijk, gezien de geringe afstand tussen de ring- en de vindplaats, was deze houtsnip een Nederlandse

standvogel en geen doortrekker of overwinteraar uit het buitenland, maar zeker weten doe ik dat uiteraard niet. Het is wel een feit dat in Nederland blijvende, niet-wegtrekkende, houtsnippen veel ouder worden dan in bijvoorbeeld Frankrijk, omdat in Nederland de jacht op houtsnippen al vele jaren verboden is.

Niet betrouwbaar

Toen ik later online in de Vogeltrekatlas keek, bleek VTA 3.556.392 de oudst bekende in Nederland geringde houtsnip ooit te zijn. Voor mijn onderzoek aan houtsnippen is de huid van deze tien jaar oude vogel uitermate waardevol. Er zijn namelijk geen andere geringde houtsnippen in museumcollecties in Nederland en België aanwezig. Zij is de eerste museaal bewaarde geringde houtsnip en dan gelijk ook nog eens de oudste ooit in Nederland gevonden. Tijdens het prepareren bleek het een vrouwelijke vogel te zijn. Ik bekeek, links en rechts, haar buitenste slagpennen. Niet geheel wit, nog steeds duidelijk gezaagd. Op basis van de afbeelding uit het boek *La Mordorée* zou ik de leeftijd van deze houtsnip tussen zeven/acht en achttien maanden moeten indelen, zeg voor het gemak tien maanden. In werkelijkheid was deze houtsnip tienmaal zo oud.

▲ ► Vleugel van houtsnip NMR998900194402 met rechts detail van de buitenvlag van de buitenste slagpen.
(Kees Moeliker)

Ook de Engelse en Schotse ornithologen Bannerman, Ogilvie-Grant en Bowdler Sharpe hadden het mis. Dit criterium is voor bepaling van de leeftijd blijkbaar dus niet betrouwbaar. Ik vind bij houtsnippen in het eerste kalenderjaar, maar ook bij volwassen vogels, de kleur van de buitenste vlag van de buitenste slagpen variabel. Om dit te illustreren heb ik de buitenste slagpennen van tien willekeurige vrouwelijke houtsnippen die in hun eerste kalenderjaar (in november 2022) waren verongelukt op een rij gelegd. De variatie is groot, zowel in de kleur en tekening van de buitenste vlag als de binnenste vlag.

Ik ben altijd heel alert op het verzamelen van dode adulte geringde vogels om deze in onze museumcollectie te bewaren vanwege de zekerheid van hun leeftijd. Die geeft immers zoveel waardevolle informatie. De IJsselsteinse snip liet dit voor dit aspect weer eens prachtig zien.

Verschil tussen man en vrouw

Mannelijke en vrouwelijke houtsnippen zijn uiterlijk gelijk. Vrouwen hebben een wat langere snavel maar alleen in de extremen is dit kenmerk bruikbaar, er is verder een grote overlap. Op basis van de kleur van de buitenvlag van de

buitenste slagpen zou volgens sommigen ook het verschil tussen mannelijke en vrouwelijke houtsnippen te maken zijn. In het Jagt-handboekje voor Noord-Nederland uit 1838, geschreven door de adjunct-houtvester en honorair lid van het genootschap ter bevordering der natuurkundige wetenschappen te Groningen Abraham H. Verster van Wulverhorst staat: *'De voorste slagpen wijst bij deze vogelsoort, het onderscheid tussen het mannetje en het wijfje aan; bij het eerste is zij aan den buitenbaard met bruine, zaagsgewijze vlakken, bij het tweede, met eene witachtige zijdelingse streep geteekend...'* In zijn artikel 'Iets over de houtsnip' in het *Nederlandsch Tijdschrift voor Jagtkunde* uit 1852 gaat hij hier nogmaals op in: *'Het eenige onderscheid tussen het wijfje en het mannetje is, dat bij het laatste de buitenbaard der eerste slagpen zaagsgewijze bruin en zwart is geteekend, terwijl bij het eerste de bruine kleur door licht stroogeel wordt vervangen, de zaagsgewijze tekening minder merkbaar is en bijna altijd door eene regte langs-streep wordt vervangen.'*

Ook dit is, net als het bepalen van de leeftijd op basis van de slagpenkleur, niet correct. Ik heb zowel mannelijke als vrouwelijke houtsnippen met een geheel crèmekleurige buitenste vlag van

de buitenste slagpen gevonden en met een gezaagde gekleurde buitenvlag. In de herfst van 2021 prepareerde ik ruim twintig van de eerst aangekomen en doodgevlagen houtsnippen, allemaal hennen, zowel adulte vogels als juveniele. Ze hadden allemaal een tweekleurige buitenvlag, geen enkele uitgezonderd

▲ Variatie in kleur en tekening bij de buitenste slagpennen van 10 vrouwelijke houtsnippen in november (2022) van hun eerste kalenderjaar. (Erwin Kompanje)

of zelfs maar in de richting komend van een crèmekleurige buitenvlag. Het is dus ook een totaal onbruikbaar criterium voor geslachtsbepaling.

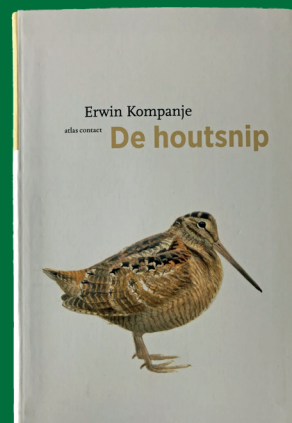
Schat aan informatie

Natuurhistorische musea zouden veel meer dan ze nu doen dood gevonden geringde volwassen vogels in hun collecties moeten opnemen. Dergelijke vogels leveren een schat aan informatie op. Het prepareren en museaal bewaren van geringde volwassen vogels met bekend geslacht is waardevol voor de bepaling van leeftijd- en geslachtsgebonden uiterlijke kenmerken. De in IJsselstein gevonden geringde houtsnip bewijst dit duidelijk. Het is goed dat haar huid (met collectienummer NMR998900194402) in ons museum bewaard wordt. ◀

Bronnen

- Bannerman, D.A. 1961 - The birds of the British Isles. Volume 9 - Oliver & Boyd, Edinburgh and London,
- Club National des Bécassiers 1992 - La Mordorée. Vie et chasse de la bécasse des bois - Hatier
- Verster van Wulverhorst, A.H. 1838 - Jagt-Handboekje voor Noord-Nederland - C.C. van der Hoek, Leiden
- Verster van Wulverhorst, A.H. 1852 - Iets over de Houtsnip - Nederlandsch Tijdschrift voor Jagtkunde 1: 97-107
- VogeltrekAtlas.nl 2022 - VogeltrekAtlas - Ruim honderd jaar ringen in beeld - <https://vogeltrekAtlas.nl/> (geraadpleegd 22 december 2022)

De Houtsnip

In november 2022 verscheen De houtsnip, deel 24 in de inmiddels befaamde Vogelserie van Uitgeverij Atlas Contact (ISBN 978 90 450 4651 8), geschreven door Erwin J.O. Kompanje. Het is het tweede boek in de serie dat door een medewerker van het Natuurhistorisch Museum Rotterdam is geschreven: in 2016 verscheen het achtste deel – De huismus van Kees Heij en Jacques Vos.

De houtsnip is een kloeke (352 pagina's tellende) monografie waarin vele aspecten van het leven van een van de meest enigmatische Nederlandse vogels wordt beschreven. Rode draad in het boek is het mysterie van houtsnippen met abnormaal korte snavels. Ook wordt uitvoerig ingegaan op de unieke bouw van de snavel, de balts, het broeden, de doodsoorzaken, de jacht op houtsnippen en de ontluisterende reden waarom gebraden houtsnippen zo'n delicatessen zijn om te eten. Hardnekkige mythen, zoals dat houtsnippen hun jongen door de lucht vervoeren, harde winden laten en dat zij hun eigen wonden kunnen verbinden, komen eveneens aan bod. Dat de auteur museumornitholoog en taxidermist is, komt in het boek duidelijk naar voren. Hij beschrijft enthousiast het prepareren van houtsnippen en zijn bezoeken aan Europese natuurhistorische musea om – op zoek naar 'kortsnavels' – geconserveerde houtsnippen te onderzoeken.

De houtsnip is voor € 24,99 verkrijgbaar in de Museumwinkel van Het Natuurhistorisch en elders in de boekhandel.